АНОТАЦІЯ

Вечеря М.Р. Правові механізми забезпечення безпеки свідка у кримінальному провадженні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право. Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», Київ. 2026.

Дисертація є монографічним дослідженням, у якому комплексно, з урахуванням сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, чинного законодавства України, зарубіжних країн, а також практики правоохоронних і судових органів, розроблено положення теоретичного і практичного характеру, що розкривають зміст, правову сутність та правові механізми забезпечення безпеки свідка у кримінальному провадженні.

Комплексний аналіз наукової літератури, положень чинного законодавства, матеріалів правозастосовної діяльності та отриманих у межах дослідження емпіричних результатів дає підстави констатувати багатовекторність обраної проблематики. Її зміст охоплює декілька взаємопов’язаних, водночас відносно автономних напрямів наукового пошуку. Зокрема, йдеться про забезпечення належного рівня організації та результативності досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень, гарантування прав, свобод і законних інтересів свідків як учасників кримінального процесу, формування та реалізацію системи правових і організаційних гарантій безпеки осіб, щодо яких застосовано заходи захисту, а також визначення змісту й меж компетенції органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших уповноважених правоохоронних органів у цій сфері.

На підставі аналізу кримінального процесуального законодавства радянського та сучасного періоду виокремлено історичні етапи становлення та розвитку інституту забезпечення безпеки свідків: 1) унормування положень про

забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та поява окремих поглядів на проблему (1961 р. – набрання чинності 1993 р.); 2) еволюція законодавства про забезпечення безпеки та теорії подолання протидії (1993 р. – 2012 р.); 3) модернізація окремих процедур забезпечення безпеки свідків та поява нових наукових розробок, пов'язаних із цим (2012 р. – теперішній час). З'ясовано, що законодавцю кожного з виокремлених етапів притаманне своє бачення досліджуваного інституту, що безперечно відображалося на становленні наукової думки, еволюція якої дозволила визначити орієнтири подальших наукових розвідок з використанням інтегративного методу дослідження.

Визначено, що складовими правових механізмів забезпечення безпеки свідка у кримінальному судочинстві є: положення законодавства, а також практики ЄСПЛ; особи, які потребують забезпечення безпеки, уповноважені суб'єкти та органи, що забезпечують безпеку; процедура реалізації свідком права на забезпечення безпеки. Виокремлено визначені в кримінальному процесуальному законі заходи процесуального характеру, які вживаються до свідків у кримінальному провадженні з ціллю гарантування їх безпеки: допит свідка, а також одночасний допит двох і більше вже допитаних осіб в судовому засіданні; допит / впізнання та інші процесуальні дії, проведення яких забезпечується засобами відеоконференцзв'язку з використанням належного технічного обладнання та дистанційної участі відповідних осіб, зі створенням акустичних і / або відеоперешкод; закритий судовий розгляд та ін.

Встановлено, що процесуальний статус свідка, до якого застосовано заходи забезпечення безпеки у кримінальному провадженні, є багатокомпонентною правовою категорією, яка містить такі складові елементи, як права, обов'язки та відповідальність. Наявність визначеного у законодавстві права-гарантії свідка на забезпечення безпеки створює відповідні умови, що забезпечують можливість свідка давати правдиві показання про обставини, які мають відношення до кримінального провадження, покладаючи на уповноважених осіб обов'язок з їх об'єктивної перевірки та оцінки. Зазначене

право передбачає такі складники: звертатись з клопотанням про застосування або скасування заходів безпеки; бути повідомленою про застосування щодо нього конкретних заходів безпеки; вимагати застосування додаткових заходів безпеки або їх скасування; оскаржувати незаконні рішення та дії уповноважених органів, що відповідають за забезпечення безпеки.

Доведено, що вид, формат і тактика допиту свідка формується залежно від типової програми допиту особи, яка перебуває у статусі свідка (очевидця, понятого, експерта, викривача, конфідента та ін.), її віку, та залежить від слідчої ситуації у конкретному кримінальному провадженні, від реальних та потенційних загроз таким особам, їх рідним та близьким. Зокрема, наведено аргументи, що у разі, коли є достатні підстави вважати, що життю та здоров'ю свідка загрожує небезпека, його допит слід проводити за правилами ст. ст. 225 (отримання показань особи слідчим суддею під час судового розгляду окремого процесуального питання на етапі досудового провадження) або 232 КПК України в режимі відеоконференції (із застосуванням засобів дистанційного зв'язку з іншого місця перебування учасника, зокрема поза межами будівлі суду, для забезпеченням конфіденційності відомостей про особу), що покладає на уповноважену особу обов'язку забезпечення не лише організаційно-тактичних, а й належних технічних умов.

Підкреслено, що забезпечення безпеки свідка, який здійснюватиме впізнання особи, передбачає дотримання таких умов: відсутність у протоколі пред'явлення для впізнання справжніх анкетних даних про особу свідка, який впізнає; відсутність будь-якого зорового контакту зі свідком не лише особи, яка пред'являється для впізнання, а й її захисника, статистів та ін.; перебування вказаних осіб у різних кімнатах з дзеркальним склом, або фіксація під час безперервної відеозйомки виключно зміненого голосу свідка, який впізнає, без його зображення.

Наголошено на врахуванні таких умов при прийнятті уповноваженою особою рішення про проведення слідчого експерименту за участю свідка: вжито достатні заходи, спрямовані на забезпечення безпеки свідка;

забезпечуються безпечні умови для всіх учасників та оточуючих, виключається ризик завдання шкоди їхньому життю і здоров'ю, а також будь-якого приниження честі чи людської гідності; свідок дає добровільну згоду на залучення його до проведення слідчої (розшукової) дії. У разі неможливості чи небажання участі свідка у слідчій (розшуковій) дії у спосіб, запропонований уповноваженою особою, зазначений факт має бути відображено у відповідному протоколі з наведенням аргументації.

Обґрунтовано, що концепція судового розгляду у кримінальних провадженнях за участю осіб, взятих під захист, має ґрунтуватись на тому, що при доведенні винуватості підозрюваного сторона обвинувачення не повинна керуватись виключно анонімними твердженнями, а обвинувачення має ґрунтуватись на сукупності доказів, які в подальшому досліджуються, перевіряються та оцінюються в ході судового розгляду. З метою створення умов та нормативно-правових підстав для забезпечення безпеки учасників судового розгляду акцентовано увагу на доцільності розробки чіткої та узгодженої з іншими нормативними актами інструкції.

Аналіз міжнародних нормативно-правових актів та рішень ЄСПЛ засвідчив потребу вітчизняної правозастосовної практики боротьби зі злочинністю у розробці відповідних ефективних правових та інших інструментів забезпечення безпеки свідків, як то: розробка програми захисту свідків з метою охорони життя та особистої безпеки свідків / осіб, які співпрацюють з правосуддям, та їх близьких, забезпечення фізичного, психологічного, соціального та фінансового захисту і підтримки таких осіб; розробка інструкції, яка визначатиме алгоритм дій суб'єктів, що здійснюють заходи безпеки; створення спеціальної служби із захисту учасників кримінального провадження, відокремленої на відомчому рівні від органів розслідування з належним фінансовим та організаційним забезпеченням; забезпечення належного єдиного державного фінансування заходів державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які сприяють кримінальному правосуддю; розробка багаторівневого механізму реалізації окремих заходів безпеки, що

дозволяє забезпечити конфіденційність відомостей про осіб, взятих під захист, сприяють кримінальному правосуддю; забезпечення організаційних та правових заходів секретності кримінального діловодства, пов'язаного із збереженням відомостей про осіб, взятих під захист. Наголошено на перегляді законодавцем регламентації процедур забезпечення заходів безпеки до свідків залежно від їх виду, характеру, тривалості тощо, індивідуального підходу у кожному конкретному випадку залежно від обставин кримінального провадження, його важливості, особи підозрюваного, а також особи, життєвим благам якої загрожує небезпека тощо.

Зважаючи на зарубіжний досвід застосування заходів безпеки до свідків у кримінальному провадженні, визначено основні напрями реформування зазначеного інституту в Україні: створення в Україні організаційно незалежного від органу, який здійснює розслідування, спеціального підрозділу із захисту учасників кримінального судочинства, зокрема й свідків, до компетенції якого відноситиметься здійсненням переселення, заміна документів тощо; включення до профільного Закону вимоги щодо матеріально-технічного забезпечення заходів безпеки за рахунок держави та особи, взятої під захист; забезпечення узгодженої координації між суб'єктами, уповноваженими ухвалювати рішення щодо застосування заходів безпеки, та органами, які безпосередньо забезпечують їх реалізацію, а також організація їх співпраці з іншими державними інституціями й органами місцевого самоврядування; надання відповідних гарантій такій особливій категорії суб'єктів, як агенти та інформатори, які сприяють органам досудового розслідування та суду у викритті осіб, що вчинили злочини, та в подальшому можуть давати показання у кримінальному провадженні у статусі свідка.

Проведене дослідження особливостей правових механізмів забезпечення безпеки свідка у кримінальному провадженні дозволило висловити авторське бачення законотворчих ініціатив щодо: удосконалення та доповнення окремих положень чинного КПК України (ч. 1 ст. 65, п. 5 ч. 1 ст. 118, ч. 1 ст. 225, ч. 7 ст. 240, ч. 3 ст. 330); внесення уточнюючих змін до деяких приписів (ч. 2 ст. 7,

ч. 1 ст. 20) Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» та (ст. 27) Закону України «Про державну таємницю».

Ключові слова: свідок, кримінальне провадження, безпека, забезпечення безпеки, слідчі (розшукові) дії, заходи безпеки, тактика допиту свідка, стандарти забезпечення безпеки.

SUMMARY

Vecheria M.R. Legal Mechanisms for Ensuring Witness Protection in Criminal Proceedings. – Qualifying scientific work as the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 08 Law in the specialty 081 Law. Private higher educational institution «European University», Kyiv. 2026.

The dissertation is a monographic study in which, taking into account modern methods of cognition, achievements of domestic and foreign legal science, current legislation of Ukraine, foreign countries, as well as the practice of law enforcement and judicial bodies, theoretical and practical provisions have been developed that reveal the content, legal essence and mechanism of ensuring the safety of a witness in criminal proceedings.

Based on the results of the study of doctrinal and normative sources, the study of law enforcement practice, and the generalization of empirical data, it was found that the topic under study is multifaceted, since it combines a number of relatively independent scientific areas related to the quality and effectiveness of the pre-trial investigation and judicial proceedings in criminal proceedings, the protection of the rights and legitimate interests of a witness involved in the sphere of criminal proceedings, the system of guarantees for a person taken under protection in criminal proceedings, the relevant powers of the pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office, the court and other law enforcement agencies.

Based on the analysis of the criminal procedural legislation of the Soviet and modern periods, the historical stages of the formation and development of the institution of ensuring the safety of witnesses were identified: 1) the standardization of provisions on ensuring the safety of participants in criminal proceedings and the emergence of separate views on the problem (1961 - entry into force in 1993); 2) the evolution of legislation on ensuring security and the theory of overcoming counteraction (1993 - 2012); 3) the modernization of individual procedures for ensuring the security of witnesses and the emergence of new scientific developments related to this (2012 - present). It was found that the legislator of each of the

identified stages has his own vision of the institution under study, which was undoubtedly reflected in the formation of scientific opinion, the evolution of which made it possible to determine the guidelines for further scientific research using the integrative research method. It was determined that the components of the mechanism for ensuring the security of a witness in criminal proceedings are: provisions of the legislation, as well as the practice of the ECHR; persons who need to ensure security, authorized entities and bodies that provide security; the procedure for the witness to exercise the right to security. The procedural measures defined in the criminal procedural law that are applied to witnesses in criminal proceedings in order to ensure their safety are highlighted: interrogation of a witness and simultaneous interrogation of two or more already questioned persons in a court session; interrogation / identification and other procedural actions in the video conference mode in a remote mode, using technical means, with the creation of acoustic and / or video barriers; closed trial, etc. It has been established that the procedural status of a witness to whom security measures have been applied in criminal proceedings is a multi-component legal category that contains such constituent elements as rights, obligations and responsibilities. The presence of a witness's right to security guarantees defined in the legislation creates appropriate conditions that ensure the witness's ability to give truthful testimony about the circumstances relevant to the criminal proceedings, placing the responsibility for their objective verification and assessment on authorized persons. The specified right provides for the following components: to apply for the adoption of security measures or their cancellation; to be notified of the application of specific security measures in relation to him; to demand the application of additional security measures or their cancellation; to challenge illegal decisions and actions of the bodies providing security.

It is proven that the type, format and tactics of interrogation of a witness are formed depending on the typical program of interrogation of a person who is in the status of a witness (eyewitness, witness, expert, whistleblower, confidant, etc.), his age, and depends on the investigative situation in a specific criminal proceeding, on

the real and potential threats to such persons, their relatives and friends. In particular, arguments are given that in the case when there are sufficient grounds to believe that the life and health of a witness is in danger, his interrogation should be conducted according to the rules of Art. Art. 225 (interrogation of a person in a court session by an investigating judge during a pre-trial investigation) or 232 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine in the videoconference mode (using technical means from another room, including outside the courtroom, to ensure the confidentiality of information about the person), which places the authorized person under the obligation to ensure not only organizational and tactical, but also appropriate technical conditions.

It is emphasized that ensuring the safety of a witness who will carry out the identification of a person requires compliance with the following conditions: the absence of real personal data about the identity of the witness who identifies in the report of presentation for identification; the absence of any eye contact with the witness, not only of the person who is presented for identification, but also of his defense attorney, extras, etc.; the presence of the specified persons in different rooms with mirrored glass, or the recording during continuous video recording of only the altered voice of the witness who identifies, without his image. It is emphasized that the following conditions must be taken into account when the authorized person makes a decision to conduct an investigative experiment with the participation of a witness: sufficient measures have been taken to ensure the safety of the witness; no danger is created to the life and health of the persons participating in it or those around them, their honor and dignity are not humiliated, no harm is caused; the witness gives voluntary consent to his involvement in the investigative (search) action. In the event of impossibility or unwillingness of the witness to participate in the investigative (search) action in the manner proposed by the authorized person, the specified fact must be reflected in the relevant protocol with an argumentation.

It is substantiated that the concept of trial in criminal proceedings with the participation of persons taken under protection should be based on the fact that when proving the guilt of the suspect, the prosecution should not be guided exclusively by

anonymous statements, and the prosecution should be based on a set of evidence that is subsequently investigated, verified and evaluated during the trial. In order to create conditions and regulatory and legal grounds for ensuring the safety of the participants in the trial, attention is focused on the expediency of developing clear instructions that are consistent with other regulatory acts.

Analysis of international regulatory legal acts and decisions of the ECHR has shown the need for domestic law enforcement practice in combating crime to develop appropriate effective legal and other instruments to ensure the safety of witnesses, such as: developing a witness protection program to protect the life and personal safety of witnesses / persons cooperating with justice and their relatives, ensuring physical, psychological, social and financial protection and support for such persons; developing instructions that will determine the algorithm of actions of entities implementing security measures; creating a special service for the protection of participants in criminal proceedings, separated at the departmental level from investigative bodies with appropriate financial and organizational support; ensuring adequate unified state financing of state protection measures and ensuring the safety of persons contributing to criminal justice; developing a multi-level mechanism for implementing individual security measures, which allows ensuring the confidentiality of information about persons taken under protection and contributing to criminal justice; ensuring organizational and legal measures for the secrecy of criminal proceedings related to the preservation of information about persons taken under protection. It is emphasized that the legislator should review the regulation of procedures for ensuring security measures for witnesses depending on their type, nature, duration, etc., an individual approach in each specific case depending on the circumstances of the criminal proceedings, its importance, the identity of the suspect, as well as the person whose vital interests are threatened, etc.

Taking into account foreign experience in applying security measures to witnesses in criminal proceedings, the main directions of reforming the aforementioned institution in Ukraine have been identified: the creation in Ukraine of a special unit for the protection of participants in criminal proceedings, including

witnesses, organizationally independent of the body conducting the investigation, whose competence will include resettlement, replacement of documents, etc.; inclusion in the relevant Law of the requirement for the logistical support of security measures at the expense of the state and the person taken under protection; establishment of interaction between the bodies that make decisions on the application of security measures and the bodies that implement security measures among themselves and with other state authorities and local self-government bodies; provision of appropriate guarantees to such a special category of subjects as agents and informants who assist the bodies of pre-trial investigation and the court in exposing persons who have committed crimes, and who may subsequently give testimony in criminal proceedings as witnesses.

The conducted study of the features of ensuring the safety of a witness in criminal proceedings allowed us to express the author's vision of legislative initiatives regarding: improving and supplementing certain provisions of the current Code of Criminal Procedure of Ukraine (Part 1 of Article 65, Clause 5 of Part 1 of Article 118, Part 1 of Article 225, Part 7 of Article 240, Part 3 of Article 330); introducing clarifying changes to some provisions (Part 2 of Article 7, Part 1 of Article 20) of the Law of Ukraine "On Ensuring the Safety of Persons Participating in Criminal Proceedings" and (Article 27) of the Law of Ukraine "On State Secrets".

Keywords: witness, criminal proceedings, witness protection, investigative (search) actions, protection measures, security guarantees, witness examination tactics, international witness protection standards.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Вечеря М. Зарубіжний досвід забезпечення безпеки свідка в кримінальному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 325–330. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.5.57

2. Вечеря М.Р. Особливості формування показань свідків у кримінальному провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 6. Том 2. С. 150-155. DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.2.35

3. Вечеря М.Р. Статус свідка згідно національного кримінального-процесуального законодавства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. № 4. С. 167-173. DOI https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.4.28

4. Вечеря М. Р., Кравчук П. Ю. Особливості процесуального статусу свідка, до якого застосовано заходи безпеки. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 204-210. DOI https://doi.org/10.32782/39221411

5. Вечеря М.Р. Кримінальні процесуальні гарантії забезпечення безпеки свідка в умовах воєнного стану в Україні. *Європейський правничий часопис*. 2026. Вип. 12. С. 94-99. DOI https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print)12.2026.94-99

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Vecherya M., Kravchuk P. Organization of conduct of separate investigators (search) actions with the participation of a witness who is under protection. *Visegrad Journal of human rights.* 2022. № 3. *C. 29-37.*

7. Вечеря М.Р. Право свідка на забезпечення безпеки та його складові. *Кримінальне провадження в умовах воєнного стану: нормативно-правові, методологічні та праксеологічні аспекти*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 30 трав. 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 16-19.

8. Вечеря М.Р. Інститут забезпечення безпеки у кримінальному процесі зарубіжних країн. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування:* матер. наук.-практ. семінар (м. Львів, 2 грудн. 2022 р.). Львів:

ЛьвДУВС, 2022. С. 26-29.

9. Вечеря М.Р. Нормативно-правові основи забезпечення безпеки свідка в кримінальному процесі. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матер. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ: НАВС. 2022. С. 153-155.

10. Вечеря М.Р. Сутність категорії «забезпечення безпеки» у кримінальному провадженні. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини:* матер. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 9 груд. 2022 р.). Луцьк: Вежа-Друк, 2022. С. 10–12.